

Egzekucja przez sprzedaż przedsiębiorstwa. Alternatywa dla postępowania upadłościowego?

Możliwość wszczęcia i przeprowadzenia egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa dłużnika została wprowadzona do kodeksu postępowania cywilnego¹ na mocy nowelizacji z 2.07.2004 r.². Podstawowym celem rzeczony procedury jest wykorzystanie potencjału przedsiębiorstwa (lub gospodarstwa rolnego) pozostającego w ruchu dla potrzeb maksymalnego zaspokojenia roszczeń ogółu wierzycieli poza ramami postępowania upadłościowego. Ponad 10 lat funkcjonowania przepisów o egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa pozwala na dokonanie analizy oraz rozważenie praktycznych problemów związanych z ich stosowaniem, a jednocześnie porównanie z „konkurencyjnymi” regulacjami prawa upadłościowego.

**BARTOSZ SIERAKOWSKI
MICHAŁ WĘGLIŃSKI**

Ewolucja instytucji

Wspomnianą powyżej nowelizacją k.p.c. z 2.07.2004 r. ustawodawca dokonał istotnych zmian w zakresie przepisów o egzekucji przez zarząd przymusowy oraz wprowadził nową instytucję – egzekucję przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego. Obecny kodeks postępowania cywilnego początkowo nie przewidywał żadnego z ww. sposobów egzekucji, co bezpośrednio wiązało się z poprzednio funkcjonującym ustrojem polityczno-gospodarczym. Dopiero w 1990 r.³ zmieniona została treść art. 1062 k.p.c.; dopuszczono wówczas możliwość wszczęcia przeciwko dłużnikowi prowadzącemu działalność gospodarczą postępowania egzekucyjnego poprzez odebranie zarządu nad przedsiębiorstwem celem zaspokojenia roszczeń pieniężnych wierzycieli. W literaturze konstrukcja ta – jakkolwiek słuszna co do idei – z uwagi na swoją lakoniczność i nieprecyzyjność

¹ Ustawa z 17.11.1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 101), dalej: „k.p.c.”.

² Ustawa z 2.07.2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2004 r., nr 172, poz. 1804).

³ Ustawa z 13.07.1990 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. nr 55, poz. 318).

POGLĄDY

została oceniona krytycznie; dość niejasne uregulowanie nie znalazło także praktycznego zastosowania⁴. Poprzez przywrócenie w 1990 r. instytucji zarządu przymusowego ustawodawca nawiązał do regulacji prawnej funkcjonującej pod rządem dawnego k.p.c.⁵. Egzekucja przez zarząd przymusowy ograniczona była wówczas do nieruchomości, a jej wszczęcie uzależniano od wystąpienia dwóch przesłanek: mogła dotyczyć jedynie nieruchomości, których sprzedaż była niedopuszczalna wskutek ograniczeń prawa własności lub jeżeli czysty dwuletni dochód z nieruchomości wystarczał na zaspokojenie wierzytelności egzekwowanej. Rozwiązanie to spotkało się z krytyką; w szczególności F. Kruszelnicki wskazywał, iż instytucja zarządu przymusowego „ma zbyt szcuple ramy, aby wypełnić zadania celowego środka egzekucyjnego”⁶.

Obowiązujące obecnie przepisy jedynie nawiązują do przedwojennych regulacji, zrezygnowano bowiem m.in. z kryterium dochodowości przedsiębiorstwa w poprzedniej postaci, wprowadzono szczególne wymogi co do osoby zarządcy przymusowego oraz zaproponowano inne zmiany mające na celu dopasowanie instytucji do bieżących realiów społeczno-gospodarczych. Nowe przepisy o egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa – pomimo znacznych odmienności w stosunku do wcześniejszych regulacji – zostały ocenione równie krytycznie, jak ich przedwojenne pierwowzory. Przede wszystkim przyjęta przez ustawodawcę konstrukcja odpowiedzialności za zobowiązania egzekwowanego dłużnika oraz pochodny charakter nabycia przedsiębiorstwa mogą być źródłem niepotrzebnych komplikacji. Ustawodawca przewidział bowiem zarówno osobistą, jak i rzeczową odpowiedzialność dłużnika oraz nabywcy przedsiębiorstwa w egzekucji prowadzonej według przepisów z art. 1064¹⁴ i n. k.p.c.⁷. Natomiast sprzedaż w ramach innych sposobów egzekucji ma charakter pierwotny, a więc prowadzi do tzw. czystego nabycia praw⁸.

Już tylko pobieżne przybliżenie ewolucji rozwiązań legislacyjnych w zakresie sposobów egzekucji związanych z ustanowieniem zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem pozwala na wyciągnięcie wniosku, iż ustawodawca od dawna – słusznie – dostrzega potrzebę wprowadzenia

⁴ J. Jankowski, *Nowelizacja KPC wprowadzona w 2005 r.*, Warszawa 2005, s. 88 i n.

⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r. – Kodeks Postępowania Cywilnego (t.j. Dz.Ú. nr 43, poz. 394).

⁶ F. Kruszelnicki, *Zarys systemu polskiego prawa egzekucyjnego i zabezpieczającego*, Warszawa 1934, s. 194.

⁷ Zgodnie z art. 1064²¹ k.p.c. „§ 1. Sprzedaż dokonana w myśl przepisów niniejszego rozdziału nie narusza praw wynikających z hipotek, zastawów rejestrowych, zastawów i innych obciążeń rzeczowych ciężających na nieruchomościach, wierzytelnościach lub prawach wchodzących w skład przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego dłużnika. Ich wartość podlega zaliczeniu na poczet ceny nabycia. § 2. Sprzedaż dokonana według przepisów niniejszego rozdziału nie narusza również uprawnień zastawnika zastawu rejestrowego, jeżeli umowa zastawnicza przewiduje zakaz zbycia przedmiotu zastawu”. Zgodnie z art. 1064²² k.p.c. „§ 1. Nabywca przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego w egzekucji prowadzonej według przepisów niniejszego rozdziału jest odpowiedzialny solidarnie z dłużnikiem za ujawnione w toku egzekucji zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego według zasad określonych w art. 55⁴ Kodeksu cywilnego.”

⁸ J. Jankowski, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego. Cz. III. Postępowanie egzekucyjne (2)*, Monitor Prawniczy 2004, nr 23.

funkcjonalnych i efektywnych rozwiązań umożliwiających prowadzenie egzekucji uniwersalnej przeciwko przedsiębiorcom, bez konieczności wszczynania postępowania upadłościowego. To ostatnie bowiem z reguły powoduje utratę przez wierzycieli kontroli nad majątkiem dłużnika i w dużej mierze jest uzależnione od umiejętności syndyka, na którego wybór uczestnicy postępowania (dłużnik i wierzyciele) nie mają żadnego wpływu. Jak wynika z powyższego, dotychczasowe uregulowania z różnych względów podlegały krytycznej ocenie. Z tych przyczyn uzasadnione jest podjęcie rozważań nad funkcjonalnością egzekucji uniwersalnej uregulowanej art. 1064¹⁴ i n. k.p.c.⁹ oraz rozważenie kierunku ewentualnych zmian.

Istota egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa

Uprawnienie do żądania wszczęcia egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego przysługuje wszystkim wierzycielom mogącym na drodze przymusu państwowego dochodzić roszczeń pieniężnych od przedsiębiorcy, a także samemu dłużnikowi. Wniosek dłużnika może jednak być uwzględniony jedynie w przypadku, gdy wierzyciele już wcześniej wszczęli przeciwko niemu egzekucję ze składników przedsiębiorstwa¹⁰. Wprowadzenie do k.p.c. egzekucji przez zarząd przymusowy oraz przez sprzedaż przedsiębiorstwa w zamyśle ustawodawcy miało przyczynić się do usprawnienia postępowania egzekucyjnego skierowanego przeciwko przedsiębiorcom. Praktyka postępowań upadłościowych potwierdza, że zbycie przedsiębiorstwa jako zorganizowanej całości przynosi większe zyski, niż sprzedaż jego poszczególnych składników. Co istotne, na przeprowadzeniu egzekucji generalnej korzystają nie tylko wierzyciele poszukujący zaspokojenia; w piśmiennictwie wskazuje się również na społeczno-gospodarcze korzyści takiego rozwiązania. Sprzedaż całości przedsiębiorstwa pozwala bowiem kontynuować działalność gospodarczą, nie eliminuje z obrotu pracodawcy, a co najważniejsze – z reguły umożliwia pozyskanie większych środków niż przy sprzedaży poszczególnych składników przedsiębiorstwa, zwłaszcza w porównaniu do oddzielnej sprzedaży nieruchomości oraz pozostałych przedmiotów. Jednocześnie zredukowane zostają koszty egzekucyjne, bowiem w miejsce licznych oszacowań i licytacji dokonana zostanie jedna kompleksowa wycena i sprzedaż. Egzekucja generalna co do zasady nie powoduje też utraty ulotnych wartości niematerialnych takich jak: renoma, zadowoleni klienci, obrót handlowy, przyszłe zamówienia itp., które są niezbywalne w toku egzekucji syngularnych, a mają kluczowy wpływ na wzrost wartości przy sprzedaży przedsiębiorstwa w całości. Egzekucja przez sprzedaż przedsiębiorstwa będzie opłacalna dla wierzycieli przede wszystkim w sytuacji, gdy przedsiębiorstwo jako zorganizowana funkcjonalnie całość posiada takie cechy, które przewyższają sumę wartości poszczególnych

⁹ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 101).

¹⁰ J. Jagiela [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3 (red. K. Piasecki), wyd. 5, Warszawa 2012, Legalis.

jego składników. W razie sprzedaży przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego przedmiot zbycia stanowi bowiem ich zorganizowana całość, a takie rozwiązanie przynosi efektywniejsze wyniki egzekucji m.in. ze względu na elementy ściśle związane z przedsiębiorstwem, które podwyższają jego wartość, ale stają się bez znaczenia w razie rozczłonkowania tego mienia¹¹. Ustanowienie zarządu przymusowego pozwala na zorganizowanie i obsługę działalności przedsiębiorstwa w toku postępowania egzekucyjnego, a w tym samym czasie zarządca przymusowy może poszukiwać inwestora zainteresowanego nabyciem takiego „przedsiębiorstwa w ruchu”. Omawiany sposób egzekucji pozwala także na uniknięcie niekorzystnych dla działalności gospodarczej skutków sprzedaży egzekucyjnej, która ze swej istoty musi prowadzić do wstrzymania działalności, a następnie likwidacji poszczególnych (często kluczowych, jak np. nieruchomości) składników przedsiębiorstwa, ze wszelkimi skutkami z zakresu prawa cywilnego oraz prawa pracy.

Egzekucja przez sprzedaż przedsiębiorstwa różni się od postępowania upadłościowego m.in. tym, że beneficjenci tegoż postępowania mają możliwość wskazania osoby zarządcy przymusowego (art. 1064¹⁰ § 1 k.p.c.)¹², który to wybór co do zasady jest wiążący dla sądu. W przypadku zaś postępowania upadłościowego, zarówno dłużnik, jak i wierzyciele (nawet w ramach rady wierzycieli) nie mają żadnego wpływu na powołanie osoby syndyka, a więc podmiotu kluczowego dla sprawnego przeprowadzenia egzekucji uniwersalnej. Sąd egzekucyjny jest związany zgodnym wnioskiem stron co do wyboru osoby zarządcy. Dopiero w przypadku, gdy uczestnicy nie osiągną porozumienia w tym zakresie, samodzielny wybór kandydata dokonuje sąd. Ustawodawca w art. 1064¹⁰ § 1 k.p.c. nie rozstrzygnął jednak, czy uprawnienie do wskazania zarządcy przymusowego przysługuje stronom (wierzycielowi oraz dłużnikowi) łącznie, czy każdemu z tych podmiotów oddzielnie. Nie uregulowano również, w jaki sposób takie żądanie powinno zostać zgłoszone, w szczególności przepisy nie wymagają złożenia wniosku w formie pisma procesowego. W związku z tym dopuszczalne powinno być wskazanie kandydata na zarządcę zarówno ustnie, stosownie do art. 760 § 1 k.p.c.¹³, jak i w formie pisma procesowego. Nie jest również jasne, czy ewentualna zgoda drugiej strony na powołanie przez sąd kandydata wskazanego przez wnioskodawcę powinna być wyrażona wprost, czy też wystarczające będzie zaakceptowanie kandydata na zarządcę poprzez niewyrażenie sprzeciwu co do osoby wskazanej w piśmie inicjującym postępowanie. Za zbyt daleko idące należy uznać stanowisko, że sąd w razie braku stanowisk uczestników (dłużnika oraz wnioskodawcy/ów) co do wyboru osoby zarządcy przymusowego nie powinien wzywać stron do składania oświadczeń

¹¹ K. Flaga-Gieruszyńska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz do wybranych przepisów KPC* [w:] *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz do wybranych przepisów KPC i ustawy o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych* (red. K. Flaga-Gieruszyńska), Warszawa 2014.

¹² Zgodnie z art. 1064¹⁰ § 1 k.p.c. „sąd powołuje na zarządcę osobę fizyczną lub prawną wskazaną przez strony spośród osób posiadających licencję do wykonywania obowiązków syndyka, nadzorcy lub zarządcy w postępowaniu upadłościowym i naprawczym”.

¹³ M. Krakowiak, *Egzekucja przez zarząd przymusowy*, Warszawa 2011, Legalis.

na piśmie, lecz wyznaczyć posiedzenie celem wysłuchania uczestników¹⁴. Za wystarczającą przesłankę istnienia „porozumienia co do osoby zarządcy” w rozumieniu art. 1064¹⁰ § 1 k.p.c. należy uznać brak sprzeciwu przeciwnika procesowego; zatem niewykonanie wezwania sądu do złożenia stosownego oświadczenia na piśmie należy uznać za milczącą zgodę na wskazanie dokonane przez wnioskodawcę. W takim wypadku wyznaczanie posiedzenia jawnego jest zbędne i prowadzi do niepotrzebnego przedłużenia postępowania, chyba że sąd uzna za konieczne wysłuchanie uczestników celem ustalenia innych okoliczności niezbędnych dla wszczęcia egzekucji. Wnioskodawca zaś osobę zarządcy powinien wskazać już w piśmie inicjującym postępowanie, a w przypadku zaniechania, sąd winien wezwać go do uzupełnienia wniosku w trybie ogólnych przepisów o uzupełnianiu braków formalnych pism procesowych.

Możliwość dokonania wyboru zarządcy przymusowego spośród osób posiadających licencję syndyka, nadzorcy lub zarządcy w postępowaniu upadłościowym i naprawczym¹⁵ jest korzystna zarówno dla wierzyciela, jak i dla samego dłużnika. Odebranie dłużnikowi zarządu nad całością lub częścią przedsiębiorstwa jest czynnością o doniosłych skutkach prawnych, a co za tym idzie strony powinny dążyć do osiągnięcia porozumienia w tym zakresie. W interesie obu stron leży bowiem sprawne przeprowadzenie szybkiej, skutecznej, ale także możliwie nieuciążliwej egzekucji przez podmiot posiadający odpowiednie kwalifikacje zawodowe i umiejętności. W przypadku braku porozumienia stron co do osoby zarządcy przymusowego, sąd powinien brać pod uwagę doświadczenie kandydatów w prowadzeniu postępowań egzekucyjnych w stosunku do przedsiębiorców przez ustanowienie zarządu przymusowego. Osoba zarządcy nie powinna być bowiem „dowolną” osobą z licencją syndyka, która dopiero będzie uczyć się specyfiki tego rodzaju procedur i różnic w stosunku do postępowań upadłościowych. W razie wątpliwości za zasadne należy uznać zwrócenie się do właściwego sądu upadłościowego o wskazanie syndyków, którzy w danym okręgu sądowym posiadają największe doświadczenie w prowadzeniu postępowań upadłościowych w warunkach, gdy przedsiębiorstwo upadłego pozostaje w ruchu, a więc sprawnych nadzorców sądowych lub syndyków prowadzących upadłe przedsiębiorstwa.

Jak już zasygnalizowano powyżej, w postępowaniu upadłościowym uprawnienie do wskazania osoby syndyka, nadzorcy sądowego lub zarządcy nie przysługuje uczestnikom (ani dłużnikowi, ani wierzycielom). Takie rozwiązanie należy uznać za niedoskonałe, zwłaszcza w odniesieniu do przypadków, gdy dłużnik (lub wierzyciel) żąda ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia

¹⁴ J. Jagiela [w:] *Kodeks...* (red. K. Piasecki).

¹⁵ Uzyskanie uprawnień do wykonywania czynności syndyka, nadzorcy sądowego i zarządcy w postępowaniu upadłościowym lub naprawczym reguluje ustawa z 15.06.2007 r. o licencji syndyka (tj. Dz.U. z 2014 r., poz. 776). W związku z uchwaleniem ustawy z 15.05.2015 r. prawo restrukturyzacyjne, od 1.01.2016 r. funkcję zarządcy przymusowego będzie pełniła osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego.

układu. W zależności bowiem od charakteru danej sprawy, interes uczestników postępowania (nawet jeśli jest zbieżny) niekoniecznie musi pokrywać się z interesem i motywami osoby piastującej funkcję organu nadzoru, a zatem arbitralna decyzja sądu nie zawsze będzie sprzyjać zasadzie optymalizacji egzekucji uniwersalnej. Dotyczy to w szczególności sytuacji, w których nadzorca sądowy ustanowiony w postępowaniu upadłościowym z możliwością zawarcia układu dąży do zmiany trybu postępowania na postępowanie obejmujące likwidację majątku dłużnika, np. ze względu na stopień skomplikowania danej sprawy lub perspektywę uzyskania wyższego wynagrodzenia w toku likwidacji funduszków masy upadłości. Z tych też względów rozwiązanie przyjęte w k.p.c. w zakresie wyboru osoby zarządcy przymusowego należy uznać za bardziej właściwe z punktu widzenia interesów uczestników postępowania, niż zawartą w p.u.n. regulację odnośnie do ustanowienia syndyka (nadzorcy sądowego, zarządcy).

Odpowiednie stosowanie przepisów o zarządzie przymusowym oraz wymogi formalne wniosku

Stosownie do art. 1064¹⁵ k.p.c. do zarządu przymusowego, ustanowionego w ramach egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego, stosuje się odpowiednio art. 1064¹-1064¹¹ k.p.c. W związku z tym, do postępowania egzekucyjnego przez sprzedaż przedsiębiorstwa stosuje się zarówno przepisy o zarządzie w ramach egzekucji przez zarząd przymusowy, jak również przepisy o zarządzie w ramach egzekucji z nieruchomości. Słusznie wskazuje się w literaturze przedmiotu, że do przepisów dotyczących zarządu w egzekucji z nieruchomości należy sięgnąć dopiero w ostatniej kolejności; znajdują one więc zastosowanie, jeżeli określonych kwestii nie uregulowano w art. 1064¹-1064¹¹ k.p.c. (te ostatnie dotyczą egzekucji przez zarząd przymusowy). W pierwszej kolejności należy jednak stosować przepisy o zarządzie w egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa i gospodarstwa rolnego¹⁶. Omówione powyżej odesłanie do przepisów o egzekucji przez zarząd przymusowy z art. 1064¹⁵ k.p.c. oznacza, że zarządca przymusowy może do czasu egzekucyjnej sprzedaży przedsiębiorstwa zaspokajać wierzycieli także z pożytków, jakie rzeczzone przedsiębiorstwo przynosi. Nic nie stoi na przeszkodzie takiemu zaspokajaniu wierzycieli, zwłaszcza że art. 1064¹⁵ k.p.c. nakazuje odpowiednio stosować m.in. art. 1064¹¹ k.p.c., który w § 3 określa sposób zarządzania dochodami przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego, do którego jest skierowana egzekucja. Dochody uzyskiwane przez przedsiębiorstwo w toku postępowania egzekucyjnego w pierwszej kolejności

¹⁶ A. Damasiewicz, *Komentarz do niektórych przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego*, LEX/el. 2005. Pogląd ten podzielają także autorzy monografii *Postępowanie egzekucyjne - część opisowa*, według których: „Do zarządu ustanowionego przy wszczęciu egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego stosuje się w pierwszej kolejności odpowiednio przepisy art. 1064 [1]-1064 [11], a zatem – na mocy odesłania z art. 1064 [1] § 2 – w dalszej kolejności także przepisy o zarządzie w egzekucji z nieruchomości. Przepisy, o których mowa wyżej, mają zastosowanie do sposobu wykonywania zarządu i skutków, jakie się wiążą z jego powstaniem” (J. Ignaczewski, M. Romańska, O. Dumnicka, *Postępowanie egzekucyjne - część opisowa. Rozdział 20. Egzekucja przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego*, wyd. 2, Warszawa 2013, Legalis.).

zostają przeznaczone na koszty związane z prowadzeniem egzekucji. Takie rozwiązanie powoduje, że w związku z przeprowadzeniem postępowania egzekucyjnego nie dojdzie do zmniejszenia wartości przedsiębiorstwa, ze względu na konieczność pokrywania należności jedynie pośrednio służących zaspokojeniu wierzycieli (jak w singularnym postępowaniu egzekucyjnym). Jeżeli zatem zarządca przymusowy odpowiednio wykorzysta potencjał przedsiębiorstwa dłużnika, możliwe będzie przeznaczenie kwoty uzyskanej ze sprzedaży wyłącznie na zaspokojenie wierzycieli – gdyż koszty zostaną pokryte z pożytków – a tym samym cel postępowania zostanie osiągnięty w znacznie wyższym stopniu niż w przypadku egzekucji indywidualnej.

Wniosek o wszczęcie egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa musi spełniać wymogi formalne przewidziane dla pisma procesowego (art. 126 k.p.c.) oraz dla każdego wniosku egzekucyjnego (art. 797 k.p.c. – należy wskazać świadczenie, które ma być spełnione, oraz sposób egzekucji). Ponadto wierzyciel powinien zindywidualizować przedsiębiorstwo (gospodarstwo rolne) dłużnika, co pozwoli organowi egzekucyjnemu na precyzyjne ustalenie przedmiotu egzekucji. Jak wskazuje się w doktrynie, spełnienie powyższego wymogu polega w szczególności na wskazaniu: oznaczenia indywidualizującego przedsiębiorstwo (nazwy), siedziby, miejsca prowadzenia działalności oraz rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej. Jeżeli w skład przedsiębiorstwa wchodzi nieruchomości, zasadne jest również podanie numeru księgi wieczystej prowadzonej dla nieruchomości, bowiem stosownie do art. 1064⁸ k.p.c. po wydaniu postanowienia o wszczęciu egzekucji sąd przesyła do właściwego dla nieruchomości wchodzącej w skład przedsiębiorstwa sądu wieczystoksięgowego wniosek o dokonanie stosownego wpisu we właściwej księdze wieczystej. Słusznie przyjęto w literaturze, że **wyszczególnienie we wniosku egzekucyjnym wszystkich składników przedsiębiorstwa nie jest konieczne; nie sposób uznać, iż zamysłem ustawodawcy było żądanie od wnioskodawcy wymienienia elementów przedsiębiorstwa wskazanych w art. 55¹ k.c.**¹⁷. Za takim stanowiskiem przemawiają przede wszystkim względy funkcjonalne, zwłaszcza w tych sytuacjach, gdy wnioskodawcą jest wierzyciel. Wierzyciel żądający wszczęcia egzekucji posiada bowiem ograniczoną wiedzę w zakresie składników materialnych i niematerialnych łącznie tworzących przedsiębiorstwo dłużnika. Co więcej, zawarty w art. 55¹ k.c. katalog ma charakter przykładowy, o czym świadczy użyty przez ustawodawcę zwrot „w szczególności”. Z tych też względów nie można wymagać od wnioskodawcy, by wskazał wszystkie dane majątkowe i finansowe dotyczące przedsiębiorstwa dłużnika.

Stosownie do art. 1064² § 2 k.p.c., do wniosku o wszczęcie egzekucji należy dołączyć informację komornika o wszystkich postępowaniach egzekucyjnych prowadzonych przeciwko dłużnikowi z mienia wchodzącego w skład przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego. Komornik sądowy powinien udzielić takich

¹⁷ M. Krakowiak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie egzekucyjne. Komentarz do art. 730-1088* (red. J. Jankowski), Warszawa 2013, Legalis.

informacji na żądanie wierzyciela w trybie art. 760¹ k.p.c. Uzyskanie informacji o wszystkich postępowaniach egzekucyjnych prowadzonych przeciwko dłużnikowi może okazać się trudne do zrealizowania, ze względu na istniejącą możliwość prowadzenia egzekucji przeciwko temu samemu dłużnikowi przez kilku komorników oraz możliwość wyboru komornika poza właściwością ogólną, przewidziana w art. 8 ust. 5 ustawy z 29.08.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji¹⁸. Słuszne jest w tym zakresie stanowisko M. Krakowiaka, zdaniem którego „informacja uzyskana od komornika działającego przy sądzie, w którego okręgu położone jest przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rolne, oraz od komornika sądu właściwości ogólnej dłużnika, co do zasady będzie informacją pełną i wystarczającą”¹⁹. Jednocześnie ze względu na daleko idące skutki wszczęcia egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa od wierzyciela można wymagać załączenia informacji od więcej niż jednego komornika oraz podjęcia wszelkich starań, aby takie informacji uzyskać²⁰.

Przesłanki dopuszczalności wszczęcia egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa w razie zbiegu z innymi postępowaniami egzekucyjnymi

Problem zbiegu egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa z egzekucją sądową lub administracyjną skierowaną do składników wchodzących w skład tegoż przedsiębiorstwa rozstrzyga art. 1064¹⁶ k.p.c. Przepis ten ma treść następującą: „prowadzenie egzekucji ze składników przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego, w tym egzekucji administracyjnej, nie stanowi przeszkody do wszczęcia egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego, jeżeli o to wnosi dłużnik lub wierzyciel prowadzący egzekucję, a także gdy jest oczywiste, że egzekucja przez sprzedaż doprowadzi do zaspokojenia wierzycieli, którzy wcześniej wszczęli egzekucję”. Trudności w wykładni rzeczonoego przepisu nastęrcza przede wszystkim niefortunnie użyty przez ustawodawcę, nietypowy i niezmany logice formalnej, spójnik „a także gdy”. Ponadto wątpliwości interpretacyjne wywołuje wymóg oczywistości zaspokojenia wierzycieli, którzy wcześniej rozpoczęli egzekucję ze składników przedsiębiorstwa.

Co do pierwszej z wymienionych przesłanek, problematyczna jest kwestia, czy wyrażenie „a także gdy” oznacza koniunkcję warunków dopuszczalności wszczęcia egzekucji, czy ich alternatywę. Zdania w doktrynie na ten temat są podzielone. Tytułem przykładu O. Marcewicz wskazuje, że: „(...) jeżeli do któregośkolwiek ze składników mienia wchodzącego w skład przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego skierowana została sądowa lub administracyjna egzekucja świadczeń pieniężnych, wówczas

¹⁸ Ustawa z 29.08.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tj. Dz.U. z 2011 r., nr 231, poz. 1376).

¹⁹ M. Krakowiak [w:] *Kodeks...* (red. J. Jankowski).

²⁰ J. Świeczkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz* (red. Z. Szcurek), wyd. 3, LEX.

egzekucja przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego jest dopuszczalna jedynie przy spełnieniu jednego z dwóch warunków wynikających z art. 1064¹⁶ § 1. Po pierwsze, możliwość taka istnieje w przypadku, gdy wniosek o wszczęcie tej egzekucji złożył dłużnik lub wierzyciel prowadzący egzekucję do jednego ze składników mienia przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego. Inny wierzyciel może również skutecznie domagać się wszczęcia egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego, ale tylko w sytuacji gdy wykaże w sposób oczywisty, że egzekucja przez sprzedaż doprowadzi do zaspokojenia wierzycieli, którzy wcześniej wszczęli egzekucję²¹. Podobny pogląd wyraził także P. Gil, zdaniem którego: „równoczesne prowadzenie egzekucji będzie możliwe w dwóch przypadkach, a mianowicie, gdy wnosi o to dłużnik lub wierzyciel prowadzący egzekucję, a także gdy jest oczywiste, że egzekucja przez sprzedaż przedsiębiorstwa doprowadzi do zaspokojenia wierzycieli, którzy wcześniej wszczęli egzekucję”²². Podsumowując, zgodnie z **pierwszym poglądem** prowadzenie egzekucji ze składników przedsiębiorstwa nie stanowi przeszkody do wszczęcia egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa w następujących sytuacjach: wnosi o to dłużnik, albo wnosi o to wierzyciel prowadzący egzekucję, albo wnoszą o to dłużnik i wierzyciel prowadzący egzekucję, albo spełniona jest przesłanka oczywistości zaspokojenia wierzycieli prowadzących egzekucję, niezależnie od tego, który z wierzycieli składa wniosek, albo też gdy zmaterializują się ww. przesłanki łącznie lub częściowo.

Z kolei do zwolenników **drugiego poglądu** w tym zakresie należą m.in. H. Ciepła, J. Świeczkowski oraz K. Flaga-Gieruszyńska. Zdaniem tych autorów przesłanki wymienione w art. 1064¹⁶ k.p.c. powinny wystąpić kumulatywnie, a wystąpienie tylko jednej z nich jest niewystarczające²³. Przyjęcie takiego poglądu będzie oznaczało, że w przypadku prowadzenia egzekucji ze składników przedsiębiorstwa wszczęcie egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa możliwe będzie, gdy z wnioskiem występuje dłużnik lub wierzyciel prowadzący egzekucję, a jednocześnie podmioty te są w stanie wykazać, że zaspokojenie wierzycieli już prowadzących egzekucję będzie oczywiste.

Mając na uwadze szczególny charakter egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa należy przychylić się do pierwszego z prezentowanych poglądów. Zbyt wąska i nieuwzględniająca specyfiki omawianego sposobu egzekucji wykładnia omawianego przepisu może doprowadzić do wyeliminowania danej instytucji z obrotu – dotyczy to zarówno zagadnienia prawidłowego rozumienia spójnika „a także”, jak również przesłanki oczywistości zaspokojenia wierzycieli prowadzących egzekucję ze składników przedsiębiorstwa dłużnika.

²¹ O. Marcewicz [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 1064(16) Kodeksu postępowania cywilnego* (red. A. Jakubecki), LEX/el 2014.

²² P. Gil, *Komentarz do art. 1064¹⁶ KPC* (red. E. Marszałkowska-Krześ), wyd. 13, Legalis 2015.

²³ H. Ciepła [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Artykuły 730-1088* (red. H. Dolecki), wyd. 2, LEX/el 2014; K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz* (red. A. Zieliński), wyd. 7, Warszawa 2014; J. Świeczkowski [w:] *Kodeks...* (red. Z. Szczurek).

W zakresie interpretacji art. 1064¹⁶ k.p.c. zdecydowanie należy sięgnąć do reguł wykładni funkcjonalnej oraz systemowej tekstu prawnego. Normie należy bowiem przypisywać takie znaczenie, jakie ma ona w języku powszechnym, a dopiero wtedy, gdy wykładnia ta zawodzi, prowadząc do wyników niedających się pogodzić z racjonalnym działaniem ustawodawcy i celem, jaki ma realizować dana norma – należy sięgać do dyrektyw wykładni systemowej i funkcjonalnej²⁴. Od wykładni językowej przepisu należy zatem odejść, gdy wyinterpretowana przy jej użyciu norma prawna nie ma możliwie silnego uzasadnienia aksjologicznego w ocenach, które przypisuje się racjonalnemu ustawodawcy²⁵. W przypadku złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa w całości, ocenie podlega przesłanka oczywistości zaspokojenia wierzycieli, którzy wcześniej wszczęli egzekucję. Okoliczność ta podlega badaniu zarówno wtedy, gdy wszczęcia egzekucji uniwersalnej domaga się jeden z wierzycieli już prowadzących egzekucję (jeśli jest ich kilku), jak i każdy inny wierzyciel dysponujący tytułem wykonawczym, nawet jeśli egzekucji singularnej jeszcze nie zainicjował. Sytuacja prawna wierzycieli prowadzących egzekucję ze składników przedsiębiorstwa dłużnika jest taka sama zarówno wtedy, gdy o wszczęcie egzekucji wnosi jeden z wierzycieli, który wcześniej prowadził egzekucję ze składników tego przedsiębiorstwa, jak również gdy wnosi o to wierzyciel, który dotychczas nie dochodził swoich należności w drodze postępowania egzekucyjnego bądź sam dłużnik. W szczególności należy wskazać, iż zgodnie z art. 1064¹⁶ § 2 k.p.c. z chwilą uprawomocnienia się postanowienia sądu wszczynającego egzekucję w trybie wskazanym w art. 1064¹⁶ § 1 k.p.c., egzekucje wszczęte wcześniej umarza się, a dotychczasowi wierzyciele z mocy prawa przystępują do egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa dłużnika. **Bez względu zatem na to, czy z wnioskiem występuje jeden z wierzycieli egzekwujących, czy wierzyciel nieprowadzący egzekucji (ale dysponujący tytułem wykonawczym) bądź sam dłużnik, analogicznie kształtuje się także stopień zagrożenia interesów ogółu wierzycieli.**

Z przytoczonych względów nie sposób przyjąć, że ustawodawca w takich samych sytuacjach (tj. w warunkach zamiaru wszczęcia egzekucji uniwersalnej przez podmioty legitymujące się tytułami wykonawczymi) w sposób odmienny traktuje wierzycieli już prowadzących egzekucję singularną od tych, którzy zamierzają wszczęć egzekucję uniwersalną, skoro efekt działań każdego z takich wierzycieli dysponujących tytułem wykonawczym musi być identyczny. Bez względu bowiem na to, kto egzekucję uniwersalną zainicjuje, finalnie poziom zaspokojenia ogółu wierzycieli nie może być inny aniżeli wynika to z przepisów prawa materialnego. Brak zatem racji aksjologicznych w uzasadnieniu tezy o nieistnieniu legitymacji czynnej po stronie wierzyciela, który egzekucji singularnej do tej pory nie wszczął, niezależnie

²⁴ Por. np. uzasadnienie uchwały SN z 9.02.2012 r. (III CZP 92/12), OSNC 2012, nr 7-8, poz. 87.

²⁵ Z. Ziemiński, *Logika praktyczna*, wyd. 25, Warszawa 2002, s. 242-245; S. Wronkowska, *Podstawowe pojęcia prawa i prawnoznawstwa*, wyd. 2, Poznań 2003, s. 82-84.

od wystąpienia bądź niewystąpienia drugiej przesłanki, tj. oczywistości zaspokojenia pozostałych wierzycieli, którzy wcześniej wszczęli egzekucję. **Nie ma więc podstaw do uznania, iż zamysłem ustawodawcy było ograniczenie możliwości wszczęcia egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa w całości poprzez przyznanie uprawnienia do wszczęcia egzekucji tego rodzaju jedynie wierzycielom już prowadzącym egzekucję ze składników tego przedsiębiorstwa, w przypadku zbiegu z innymi postępowaniami egzekucyjnymi.** Należy podkreślić, iż celem egzekucji uniwersalnej jest maksymalizacja korzyści wierzycieli, która może być większa w przypadku zbycia przedsiębiorstwa w całości, niż w przypadku skierowania licznych egzekucji do poszczególnych składników jego majątku²⁶. Dotyczy to także kosztów postępowania egzekucyjnego, bowiem w miejsce licznych wycen i licytacji, w przypadku prowadzenia egzekucji na podstawie art. 1064¹⁶ i n. k.p.c. dokonuje się jednej, kompleksowej sprzedaży. Okoliczności te nie mogą pozostawać bez wpływu na wykładnię przepisów o warunkach dopuszczalności wszczęcia egzekucji.

Ze względu na szczególny charakter omawianego sposobu egzekucji oraz z uwagi na potrzebę ochrony interesów wierzycieli prowadzących egzekucję z poszczególnych składników majątkowych przedsiębiorstwa dłużnika, niezwykle istotne jest zbadanie, czy egzekucja uniwersalna doprowadzi do zaspokojenia wierzycieli, którzy wcześniej wszczęli przymusową windykację. Wykorzystanie w treści art. 1064¹⁶ k.p.c. wyrażenia nieostrego, a za takie niewątpliwie należy uznać pojęcie „oczywistości” zaspokojenia wierzycieli, może skutkować znacznymi trudnościami w ocenie wystąpienia tej przesłanki w stanie faktycznym konkretnej sprawy. Stwierdzenie spełnienia przesłanki oczywistości zaspokojenia wierzycieli egzekwujących należy do sądu rozpatrującego wniosek egzekucyjny, który na tym etapie nie dysponuje wszystkimi danymi niezbędnymi do podjęcia decyzji. W szczególności słusznie zauważa M. Krakowiak, iż nie można wymagać od wierzyciela, aby we wniosku egzekucyjnym wykazywał wysokość dochodu uzyskiwanego przez dłużnika w celu uprawdopodobnienia poziomu zaspokojenia wierzycieli, którzy wcześniej wszczęli egzekucję. Argumentem przemawiającym za powyższym stanowiskiem jest nie tylko okoliczność, że żaden przepis k.p.c. nie nakłada na wierzyciela takiego ciężaru, tak jak miało to miejsce pod rządem k.p.c. z 1932 r. (art. 758 § 3 dawnego k.p.c.), lecz także ze względów celowościowych – znaczne trudności w uzyskaniu informacji o dochodowości przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego przez osobę trzecią, zwłaszcza że dokumenty ogólnie dostępne (np. sprawozdania finansowe składane do sądu rejestrowego) zawierają z reguły dane historyczne, a więc nieaktualne na dzień orzekania przez sąd w przedmiocie wszczęcia egzekucji. Z kolei księgi i dokumenty związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa, które zawierają aktualne dane o sytuacji finansowej i majątkowej

²⁶ Zob. postanowienie Sądu Okręgowego w Poznaniu z 26.08.2014 r. (XV Cz 1103/14), niepubl.

dłużnika, co do zasady nie są dostępne dla wierzycieli i stanowią składnik przedsiębiorstwa (tajemnicę przedsiębiorstwa). Wierzyciel nie ma uprawnienia do uzyskania odpowiednich danych od organów administracji publicznej, organów podatkowych czy też osób trzecich (np. banków), które to podmioty mogą znajdować się w posiadaniu informacji o dochodowości przedsiębiorstwa²⁷. Co za tym idzie, należy podzielić pogląd J. Świeczkowskiego, że sąd z urzędu powinien podjąć działania zmierzające do ustalenia chociażby przybliżonej wartości przedmiotu egzekucji, korzystając z możliwości uzyskania informacji większych, niż w przypadku wierzyciela. W szczególności sąd może zwrócić się do naczelnika właściwego urzędu skarbowego z prośbą o udzielenie stosownych informacji²⁸, a w pewnych wypadkach nawet dopuścić na zasadach ogólnych dowód z opinii biegłego. Z powyższych względów należy rozważyć, czy przesłanka oczywistości, ze względu na trudność jej wykazania już na etapie złożenia wniosku egzekucyjnego oraz potencjalne problemy interpretacyjne, nie czyni całej instytucji zbyt mało funkcjonalną. Taki skutek wystąpi w razie stosowania wykładni literalnej i wymagania od wnioskodawców dostarczenia danych, których nie są w stanie uzyskać. Należy pamiętać, iż podstawowym celem egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa jest maksymalizacja korzyści wierzycieli, a zatem nieuzasadnione jest ustanawianie wymogów, które znacznie ograniczają zakres jej zastosowania.

Ponadto, mając na uwadze brzmienie omawianego przepisu, należałoby przyjąć, iż do uznania „przesłanki oczywistości” za spełnioną konieczne jest, aby sąd nie miał wątpliwości w zakresie możliwości pełnego zaspokojenia wierzycieli. W praktyce jednak zdarza się najczęściej, że zaspokojenie wierzycieli już prowadzących egzekucję nie będzie oczywiste, ale jednocześnie z dużym prawdopodobieństwem może okazać się korzystniejsze niż prowadzenie przeciwko dłużnikowi licznych egzekucji syngularnych. Taka sytuacja zwykle wystąpi, gdy głównym składnikiem majątku dłużnika w chwili złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji w trybie art. 1064¹⁴ i n. k.p.c. będzie nieruchomości, a największy wierzyciel wykaże zabezpieczenie hipoteczne w takiej wysokości, że jego zaspokojenie uczyni niemożliwym uczynienie zadość roszczeniom pieniężnym pozostałych wierzycieli. W opisanej sytuacji **przeprowadzenie egzekucji generalnej pozwoliłoby na pełniejsze zaspokojenie wierzycieli dłużnika, w tym również z dochodów uzyskiwanych z prowadzenia przedsiębiorstwa przy wykorzystaniu jego potencjału.** Ze względów celowościowych więc, w przypadku gdy zachodzi brak podstaw do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości dłużnika, zasadne jest dopuszczenie możliwości wszczęcia postępowania egzekucyjnego przez sprzedaż przedsiębiorstwa, nawet jeśli wierzyciele nie uzyskaliby pełnego zaspokojenia swoich roszczeń. Należy bowiem pamiętać, że sprzedaż w ramach rzeczowej egzekucji – w przeciwieństwie do sprzedaży dokonywanej w toku

²⁷ M. Krakowiak [w:] *Kodeks...* (red. J. Jankowski).

²⁸ J. Świeczkowski [w:] *Kodeks...* (red. Z. Szczurek).

postępowania upadłościowego – nie prowadzi do wygaśnięcia praw osób trzecich; roszczenia wierzycieli pozostają więc w mocy.

Egzekucja przez sprzedaż przedsiębiorstwa a postępowanie upadłościowe

Dla wierzyciela dążącego do uzyskania zaspokojenia swoich pretensji majątkowych przeprowadzenie egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa może być korzystniejsze niż udział w postępowaniu upadłościowym wraz z pozostałymi wierzycielami dłużnika. Wynika to przede wszystkim z faktu, iż krąg wierzycieli uprawnionych do udziału w postępowaniu upadłościowym oraz zgłoszenia przysługujących im wierzytelności sędziemu komisarzowi jest szerszy, niż w przypadku egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa. Dotyczy to w szczególności przypadku ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku dłużnika, bowiem w myśl art. 91 ustawy z 28.02.2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze²⁹ zobowiązania pieniężne upadłego, których termin płatności świadczenia jeszcze nie nastąpił, stają się wymagalne z dniem ogłoszenia upadłości; z kolei zobowiązania majątkowe niepieniężne zmieniają się z dniem ogłoszenia upadłości w wierzytelności pieniężne i z tym dniem stają się płatne, chociażby termin ich wykonania jeszcze nie nastąpił. Co więcej, wierzyciel dochodzący zaspokojenia w ramach postępowania upadłościowego powinien liczyć się z możliwością uzyskania jedynie częściowego zaspokojenia należności, ze względu na konieczność zaspokojenia pozostałych wierzycieli zgodnie z regułami przyjętymi w prawie upadłościowym, jak również ze względu na zasady pokrywania kosztów generowanych w toku postępowania upadłościowego.

Ponadto, jak już wspomniano powyżej, przepisy aktualnie obowiązującej ustawy p.u.n. nie przewidują możliwości wyboru przez uczestników postępowania osoby, która będzie prowadziła proces upadłościowy (syndyka), a więc decydowała o finalnym poziomie zaspokojenia wierzycieli. Z tych względów instytucję sprzedaży przedsiębiorstwa przez zarząd przymusowy należy ocenić jako atrakcyjniejszą dla podmiotów bezpośrednio zainteresowanych jej przebiegiem i wynikiem.

Ewentualną kolizję postępowań egzekucyjnych z postępowaniem upadłościowym rozstrzygają przepisy p.u.n. W przypadku upadłości likwidacyjnej postępowania egzekucyjne wszczęte przed ogłoszeniem upadłości ulegają zawieszeniu z mocy prawa z dniem ogłoszenia upadłości. Postępowania te umarzają się z mocy prawa po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości (art. 146 ust. 1 p.u.n.)³⁰. W takim przypadku wierzy-

²⁹ Ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 233), dalej: „p.u.n.”.

³⁰ Jak zauważa St. Gurgul „nie ulega zawieszeniu, a następnie umorzeniu, postępowanie egzekucyjne, którego przedmiotem są rzeczy lub prawa niewchodzące w skład masy upadłości, np. wyłączone z tej masy przez sędziego komisarza lub zgromadzenie wierzycieli na podstawie upoważnienia zawartego w art. 63 pkt 3 i 4 PUiN, albo wyłączone na skutek zdarzeń, o których mowa w art. 65 ust. 1 PUiN” (St. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, wyd. 9, Warszawa 2013, s. 384).

ciela, także ci posiadający zabezpieczenia rzeczowe na majątku upadłego, zaspokajani są wyłącznie w zakresie przewidzianym przez prawo upadłościowe, ze szczególnym uwzględnieniem m.in. art. 336 p.u.n. oraz 345 p.u.n. Wykluczone jest prowadzenie egzekucji wobec upadłego również przez wierzyciela zabezpieczonego rzeczowo, który nie został w pełni zaspokojony ze środków uzyskanych w drodze likwidacji przedmiotu zabezpieczenia³¹.

Kwestię możliwości wszczęcia lub kontynuowania egzekucji z majątku dłużnika w okresie pomiędzy złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości układowej a jego pozytywnym rozpoznaniem przez sąd upadłościowy rozstrzyga z kolei art. 39 p.u.n. Z treści tego przepisu wynika, iż warunkiem zawieszenia egzekucji wierzytelności objętej z mocy prawa układem jest złożenie przez dłużnika wniosku w tym zakresie oraz wykazanie, że dalsze prowadzenie postępowania egzekucyjnego uniemożliwi lub utrudni przyjęcie układu³². Zawieszenie egzekucji nie dotyczy wierzytelności, o których mowa w art. 273 p.u.n., tj. wyłączonych spod układu z mocy prawa, a ponadto wierzytelności pracowniczych i zabezpieczonych rzeczowo, które mogą być objęte układem wyjątkowo, w przypadkach wskazanych w ustawie. Wierzyciele w całości zabezpieczeni rzeczowo na majątku upadłego, o których mowa w art. 273 p.u.n., mogą prowadzić egzekucję w okresie pomiędzy złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości a wydaniem postanowienia w przedmiocie ogłoszenia upadłości układowej, niezależnie od jej wpływu na możliwość przyjęcia układu³³.

Odrębnie należy rozważyć kwestię dopuszczalności i zakresu prowadzenia egzekucji wierzytelności pozaukładowych, w tym w szczególności wierzytelności zabezpieczonych hipoteką lub innym prawem rzeczowym na majątku upadłego po ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu. Jak wynika m.in. z art. 140 p.u.n., wszelkie wierzytelności powstałe przed dniem ogłoszenia upadłości, z wyjątkiem wierzytelności wyszczególnionych w art. 273 p.u.n., mogą być dochodzone wyłącznie w drodze zgłoszenia wierzytelności do sędziego komisarza w trybie art. 239 i n. p.u.n. W doktrynie prawa upadłościowego nie wzbudza wątpliwości, iż skoro niedopuszczalne jest kontynuowanie egzekucji przeciwko upadłemu po ogłoszeniu upadłości, to tym bardziej nie jest możliwe wszczynanie nowych postępowań egzekucyjnych³⁴.

Powyższe uwagi mają istotne znaczenie w kontekście możliwości wszczęcia oraz kontynuowania egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa w sytuacji, gdy złożony został wniosek o ogłoszenie upadłości oraz w toku

³¹ P. Zimmerman, M. Pietruszyńska, *Skutki niedostatecznego zabezpieczenia roszczeń banku w kontekście możliwości prowadzenia egzekucji w stosunku do upadłego dłużnika*, Monitor Prawa Bankowego 2013, nr 3, s. 82.

³² *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz* (red. A. Witosz), wyd. 5, Warszawa 2014, s. 180.

³³ P. Zimmerman, M. Pietruszyńska, *Skutki...*

³⁴ St. Gurgul, s. 359; A. Jakubecki [w:] *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz* (red. A. Jakubecki, F. Zedler) wyd. 3, Warszawa 2010, s. 328; P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2015, s. 317.

postępowania upadłościowego. Wątpliwości nie wzbudza brak możliwości kontynuowania oraz wszczęcia egzekucji w pierwszym przypadku, tj. w razie ogłoszenia upadłości likwidacyjnej. Kategoryczne brzmienie art. 146 p.u.n. rozstrzyga wszelkie wątpliwości w tym zakresie, a co za tym idzie niemożliwe jest kontynuowanie i wszczęcie również egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa w takim wypadku – przyjęcie poglądu odmiennego byłoby sprzeczne z celem postępowania upadłościowego oraz niezgodne z niebudzącym wątpliwości przepisem ustawy.

Już nie tak oczywisty jest zakaz kontynuowania i wszczynania egzekucji w przypadku ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu. Przepisy p.u.n. bowiem odmiennie traktują wierzycieli w zależności od tego, czy ich wierzytelności objęte są układem w rozumieniu art. 272 p.u.n. oraz 273 p.u.n., czy też są tzw. wierzytelnościami pozaukładowymi. Wszczynianie i prowadzenie egzekucji skierowanej do majątku dłużnika po ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu jest zasadniczo niedopuszczalne, chyba że wierzyciel prowadzi egzekucję wierzytelności z mocy prawa nieobjętej układem lub wyraził zgodę na włączenie do układu wierzytelności pozaukładowej³⁵. Nie jest więc możliwe kontynuowanie lub wszczęcie egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa w przypadku ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu. Taką możliwość można byłoby rozważać jedynie w przypadku, w którym egzekwowana wierzytelność nie byłaby objęta układem, np. ze względu na zabezpieczenia hipoteczne ustanowione na nieruchomościach upadłego. Jednak i w takim przypadku dopuszczalność kontynuowania lub wszczęcia egzekucji uzależniona jest od tego, czy skierowana została do składnika majątku dłużnika zabezpieczonego rzeczowo. Taka sytuacja nie może wystąpić w przypadku egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa w całości, której przedmiotem są nie tylko składniki majątku dłużnika, które mogą być przedmiotem zabezpieczeń wierzytelności wymienionych w art. 273 ust. 2 p.u.n., ale również dochody uzyskiwane z działalności gospodarczej dłużnika z tego przedsiębiorstwa przez ustanowienie zarządu przymusowego oraz inne wartości wymienione w art. 55¹ kodeksu cywilnego. Wierzyciel hipoteczny jest zatem uprawniony wyłącznie do prowadzenia egzekucji syngularnej z nieruchomości, a nie z całego przedsiębiorstwa dłużnika, którego częścią jest obciążona hipotecznie nieruchomość. W przypadku nieuzyskania przez wierzyciela zaspokojenia z przedmiotu zabezpieczenia, np. z nieruchomości, zastosowanie znajdują ogólne zasady prawa upadłościowego, a zatem wierzytelność w części niezaspokojonej zostanie objęta układem. Interes ogółu wierzycieli jest ważniejszy od partykularnych interesów poszczególnych wierzycieli. Nieuzasadnione byłoby zatem dopuszczenie możliwości kontynuowania egzekucji obejmującej przedsiębiorstwo dłużnika, w przypadku gdy wykacza to poza zakres uprawnień wierzyciela wynikających z przepisów prawa

³⁵ A. Jakubecki [w:] *Prawo...* s. 324 i n.

materialnego. Przyjęcie poglądu odmiennego skutkowałoby naruszeniem interesów pozostałych wierzycieli dochodzących (dobrowolnie lub wskutek przegłosowania na zgromadzeniu wierzycieli) zaspokojenia swoich pretensji majątkowych na zasadach i warunkach określonych układzie.

Zgodnie z orzecznictwem SN, o niewypłacalności dłużnika w rozumieniu art. 11 ust. 1 p.u.n. można mówić „dopiero wtedy, gdy dłużnik z braku środków przez dłuższy czas nie wykonuje przeważającej części swoich zobowiązań”³⁶, a zatem stanem niewypłacalności w rozumieniu p.u.n. jest „stan trwałego niewykonania większości wymagalnych zobowiązań”³⁷. Sąd Najwyższy powrócił do definicji stanu niewypłacalności przyjętej na gruncie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 24.10.1934 r. prawo upadłościowe³⁸. W uzasadnieniu jednego z ww. orzeczeń SN wskazał, że jest świadomy, iż ustawodawca nie powtórzył w p.u.n. regulacji z art. 2 poprzednio obowiązującego Rozporządzenia – prawo upadłościowe, jednak treść art. 11 ust. 1 p.u.n. oraz jego cel i funkcja jednoznacznie wskazują, że nadal krótkotrwałe wstrzymanie płacenia długów wskutek przejściowych trudności nie jest podstawą ogłoszenia upadłości. Dopiero gdy dłużnik z braku środków przez dłuższy czas nie wykonuje przeważającej części swoich zobowiązań, zachodzi niewypłacalność w rozumieniu art. 11 ust. 1 p.u.n. Tak rozumiany stan niewypłacalności znalazł swoją definicję legalną w ostatnio uchwalonej ustawie prawo restrukturyzacyjne³⁹. W myśl nowych przepisów dłużnik jest niewypłacalny dopiero wtedy, gdy utracił zdolność do wykonywania swoich zobowiązań pieniężnych. Ustanowiono także domniemanie prawne, zgodnie z którym przedsiębiorcę należy uznać za niewypłacalnego, jeżeli opóźnienie w wykonywaniu zobowiązań pieniężnych przekracza trzy miesiące. Ponadto możliwe będzie uznanie dłużników będących osobami prawnymi za niewypłacalnych, gdy ich zobowiązania pieniężne przekraczają wartość majątku przez okres dłuższy niż 24 miesiące, niezależnie od przesłanki płynnościowej (tzw. nadmierne zadłużenie). Należy więc uznać, iż **zarówno obecnie (w oparciu o ww. wykładnię art. 11 p.u.n. zaproponowaną przez Sąd Najwyższy), jak również po zmianie stanu prawnego (od 1.01.2016 r. – wejście w życie Prawa restrukturyzacyjnego), może zaistnieć sytuacja, w której – pomimo prowadzenia egzekucji przez więcej niż jednego wierzyciela – dłużnika nie będzie można uznać za niewypłacalnego.** „Konkurencyjność” postępowania upadłościowego oraz egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa wystąpić może jedynie po stronie wierzyciela, a dodatkowo w ograniczonym zakresie. Odmiennie od dłużnika, wierzyciel nie ma obowiązku złożenia wniosku

³⁶ Zob. wyrok SN z 19.01.2011 r. (V CSK 211/10), OSNC-ZD 2011, nr 4, poz. 77.

³⁷ Zob. postanowienie SN z 13.05.2011 r. (V CSK 352/10), LEX nr 821075.

³⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 24.10.1934 r. – Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 1991 r., nr 118, poz. 512 ze zm.), dalej: „Rozporządzenie”.

³⁹ Ustawa z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (druk Sejmu VII kadencji nr 2824, <http://www.sejm.gov.pl>).

o ogłoszenie upadłości, a jednocześnie może nie posiadać pełnej wiedzy potrzebnej do oceny, czy dłużnik jest niewypłacalny w rozumieniu art. 11 p.u.n. Możliwość wyboru jest ograniczona przez leżący po stronie dłużnika obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, wyrażony w art. 21 p.u.n., którego wykonanie „unicestwi” wcześniej wszczętą egzekucję. Należy zatem uznać, iż jedynie wierzyciel może dokonać legalnego wyboru pomiędzy dochodzeniem wierzytelności w postępowaniu upadłościowym a egzekucją przez sprzedaż przedsiębiorstwa. Warto jednak zaznaczyć, że po nowelizacji przepisów p.u.n., k.s.h. oraz ordynacji podatkowej⁴⁰ dokonanych ustawą z 15.05.2015 r. - Prawo restrukturyzacyjne, dłużnik nie ponosi odpowiedzialności za spóźnione złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości, jeżeli stan niewypłacalności powstał w okresie prowadzenia egzekucji przez zarząd przymusowy. W myśl nowego art. 21 ust. 5 p.u.n., **osoby, na które ustawa nakłada obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w wyznaczonym terminie, nie ponoszą odpowiedzialności za jego niezłożenie w czasie, gdy prowadzona jest egzekucja przez zarząd przymusowy albo przez sprzedaż przedsiębiorstwa, na podstawie przepisów k.p.c., jeżeli obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości powstał w czasie prowadzenia takiej egzekucji.** Ponadto w myśl nowego art. 299 § 5 k.s.h., członkowie zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością „nie ponoszą odpowiedzialności za niezłożenie wniosku o ogłoszenie upadłości w czasie, gdy prowadzona jest egzekucja przez zarząd przymusowy albo przez sprzedaż przedsiębiorstwa, na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego, jeżeli obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości powstał w czasie prowadzenia egzekucji” (analogicznie w odniesieniu do odpowiedzialności za zobowiązania publiczno-prawne, tj. nowy art. 116 § 1a o.p.). Powyższe rozwiązanie, tj. ekskulpacja zaniechania obowiązku insolwencyjnego w okresie trwania zarządu przymusowego, niewątpliwie powinno zwiększyć atrakcyjność generalnych postępowań egzekucyjnych prowadzonych w trybie przepisów k.p.c.

Postulaty *de lege ferenda*

Instytucja egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa – mimo istotnej ewolucji na przestrzeni lat – nie została unormowana w sposób pozwalający na jej w pełni efektywne wykorzystywanie w praktyce. Wśród regulacji budzących najpoważniejsze wątpliwości interpretacyjne znajduje się art. 1064¹⁶ k.p.c. (przesłanki dopuszczalności wszczęcia postępowania w warunkach toczących się egzekucji singularnych), którego nieprawidłowość – sprzeczna z celem egzekucji uniwersalnej – wykładnia prowadzi do znacznego ograniczenia zakresu zastosowania omawianego sposobu egzekucji. Użyte w ww. przepisie wyrażenie: „a także gdy jest oczywiste, że egzekucja przez sprzedaż doprowadzi do zaspokojenia wierzycieli, którzy

⁴⁰ Ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 613), dalej: „o.p.”.

POGLĄDY

wcześniej wszczęli egzekucję” należałoby zastąpić regulacją następującą: „jeżeli egzekucja przez sprzedaż nie spowoduje niższego zaspokojenia wierzycieli, którzy wcześniej wszczęli egzekucję”. Użyty zaś w art. 1064¹⁶ § 1 k.p.c. zwrot „a także gdy” – jakkolwiek niefortunny i budzący wątpliwości interpretacyjne – co do zasady nie wymaga ingerencji ustawodawcy, gdyż wystraszające jest zastosowanie odpowiednich dyrektyw wykładni tekstu prawnego. Z uwagi jednak na daleko idące rozbieżności, przy jednoczesnym braku skargi kasacyjnej w tego typu sprawach, co mogłoby pozwolić na ukształtowanie bardziej wiążącej wykładni – zasadne wydaje się wyeliminowanie rzeczowego zwrotu i zastąpienie go spójnikiem „albo”.

Interwencji ustawodawcy wymagają również przepisy regulujące przebieg postępowania, w tym przesłanki formalne wniosku egzekucyjnego. Konieczne zwłaszcza jest rozstrzygnięcie, kiedy spełniony zostaje wymóg dołączenia do wniosku informacji komornika o wszystkich postępowaniach egzekucyjnych prowadzonych przeciwko dłużnikowi.

BARTOSZ SIERAKOWSKI

radca prawny, kancelaria Zimmerman i Wspólnicy sp. k.

MICHAŁ WĘGLIŃSKI

prawnik, kancelaria Zimmerman i Wspólnicy sp. k.

*kancelaria specjalizuje się
w prawie upadłościowym i naprawczym*

